

Шорно эл, порумук да гын берр!

39-ше (3271) №,
2016 ий 24 сентябрь,
шуматкече.

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

27 сентябрь – Воспитательнын кечыже

Пеледше ТУКЫМЫМ куштат

Фото - йочасадын архивше гыч.

Российште
Воспитательнын
кечыжым педагогике
изданий-влакын темлы-
мышт почеш 2004 ий
гыч палемдат.

Руш кугу писатель
М.Горький возен:
«Йочам йораташ – тиде ик
паша. А тудым воспитатлен
мошташ – кугужанышын кугу
сомылжо. Тидым ышташ келге шин-
чымашан, мастар да илышым палыше лияш
кӱлеш». Курым ончыч ойлымо шомак-влак тачысе
кечыланат келшен толыт. Лач тыгаяк улыт Советский
район Шуарсола школ-садын воспитательже-влак
Л.В.Киндулкина, Н.В.Актанаева (снимкыште – йоча-
влак коклаште) С.В.Мусанова, Г.Г.Гусева. Нуно кажне
кечын 55 йочам вашлийыт. Икшыве-влакым поро ден
осалым умылаш туныктат, кумда илыш корныш
икымше ошкылым ышташ ямдылат.

Ньога-влак ача-ава да воспитатель-влакын полшы-
мышт дене районысо да республикысе конкур-
лаште тагасат, сенгымашышт дене кугешнат.

Школышто шинчымашым погышо ака-
изашт-влак дене пырля пайремлам
эртарат. Воспитатель-влакын «шулды-
рышт» йымалне личность семын
виянгыт.

Таче
Марий Элысе
йочасадыште
3000 утла воспи-
татель тырша.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

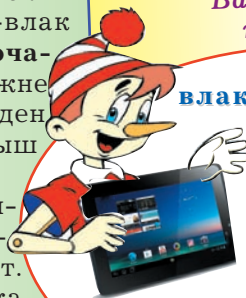
Подписке-2017

ЛОТЕРЕЙ МОДЫШЫШ
УШНЫЗА!

Подпискым ыштыме кви-
танцийдан копийжым
редакцийыш колтыза!
Вашкыза лишыл
почтылаш!

Приз-
влак:

- ♦ тунемме
- ♦ үзгар-влак
- ♦ книга-влак
- ♦ баскетбол мече
- ♦ 100 чупа-чупс
- Тун приз –
планшет!

13-23 октябрьште
ПОДПИСКЕ ДЕКАДЕ
эрта. «Ямде лийлан»
шулдырак ак темлалтеш.

Акцийыш ушненда?

Россий мучко эйер ден ер серлам шўкшак деч эрыктымэ экологий субботник эртен. Тушко меат ушненна. Каврий пўя ден уремысе пўям йытыраен шынденна. Шочмо кундемьым тўрлө шўкшак деч эрыктымэке, шкалан ончалашат куанле. Йырым-йырысе пўртўсым эре арун кучыман.

Алёна ВАСИЛЬЕВА.

Морко, Эгерсола.

Каныш

Ялна воктене лыкын-лукын кадыргылын, ший вўдан Лаж эйер йога. Кугу кожла гўжлен шога. Тушто шужо кайыквусо ден янлык илат.

Кеҗежым мый снегым, эҗыжым, поҗгым погышым. Шочмо верем чот йоратем.

Жеҗя СМОРОДИНОВ. Шернур, Лажъял.

Таумутна

И.С.Палантай лўмеш тўвыра да сымыктыш колледжым в у й л а т ы ш е **Алексей Максимович КЛЕНОВ** ынде ятыр ий почела колледжын студентше-влакклан 10 экземпляр «Ямде лий» газетым налеш.

Школ корно

Кече кўшыч шыргыжеш, Мыйым школыш ужата. Шўргем мардеж шупшалеш, Сайын тунемаш кўшта.

Шочмо школышко куржам, Тунеммаште чот тыршем: Шинчымашым погылден, Илыш корнышко лекнем.

Катя ФОМИНА. Марий Турек, Сардаял.

Калык пале

✓ Лывырге октябрь айышто тельым сўра. ✓ Могай октябрь, тугаяк апрель.

Историйым шергалына

1799 ий 24 сентябрьште фельдмаршал Александр Васильевич Суворовын вуйлатыме руш войска Швейцарийыште Альпа курыкым вончымыж годым Сен-Готард перевалыште француз-влак дене талын кредалын. Нуным сенен, тушман-влакын авырымышт гыч лектынтыт. Эше ятыр перевал гоч эртен, Российышке каеныт.

1914 ий 26 сентябрьште Николай Иванович вуйлатыме руш войска Галицийский кредалмаште австро-венгр войскам кыреншалатен. Ты кредалмаш Икымше тўнямбал сарыште ик эн кугу бойлан шотлалтеш.

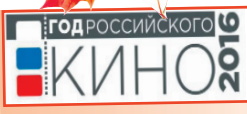
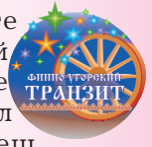

Уверлан уло вер

25 сентябрьште Йошкар-Олаште «Кросс нации-2016» эрта. Старт «Марий Эл» ий полат ончылно 12.00 шагатлан пуалтеш. Ийготым ончен, икмыняр дистанций темлалтеш. 9 ияш деч изирак-шамыч 2016 метр кужытыш лектыт. «Кросс нации» тений латкокомышо гана эрта. Умаш-те тагасымашыш 3,5 тўжем ен ушнен.

23 сентябрьште «Марийский архивный ежегодник» сборникын презентацийже лийын. Ты онай книга латкок ужаш гыч шога. Мутлан, «Марий Эл Республикыште Кино идалык» ужашыште марий киноактёр, режиссёр-влак нерген материал-влакым муыда. Шымлымаш пашам эртарымыда годым тиде сборникым кучылташ пайдале.

11 октябрьште «Финно-угорский транзит: семейные традиции» тўнямбал фестиваль тўналеш. Тудо кундем гыч кундемьым кусна: Мордовийыште почылтеш, вара Марий Элыш кусна, тушеч – Удмуртийыш да Башкирийыште мучашлалтеш. Фестивальым почмашке Саранскыш Курыкмарий район Микрак гыч Лукьяновмыт еш кая.

«Приключения Буратино» – тиде йоча мюзикл. Тудым 1975 ийыште сниматлыме. Режиссёр – Леонид Нечаев. Икымше гана 1976 ий 1 да 2 январьште ончыктеныт. Худсоветын еҗже-влак пеш чот лўшкеныт, кузе тыге? – киношто пырыс поч деч посна, рывыж тувырым чиен, а Буратино илалше еҗым – Карабас Барабасым – воштылеш. Но премий деч посна кодаш огыл манын, кином приниматленыт.

Буратинон рольжым Дмитрий Иосифов модын. Самырык актёр-влак кокла гыч умбакыже тудо гына илышыжым кинематографий дене кылден.

**МАССР-ын сулло туныктышыжо,
РСФСР-ысе калык просвещений
отличник Зинаида Васильевна
ЕРМАКОВАЛАН – 70 ий**

Самырык туныктышо 1969 ийыште Марисола школышко пашамышташ толын. Марий йылмым, литературым да немыч йылмым туныктен. 1970 ий 1 апрель гыч Шернур комсомол райкомышто, вара кум ий Мустай кыдалаш школышто воспитательный паша шотышто организаторлан тыршен. 1974 ийыште шочмо Марисола школыш пörтылын да 2001 ий марте марий йылме ден литературым туныктен.

1974 ийыште талантан тунемше-шамычым «Ший онгыр» сылнымут кружокыш чумырен. Йоча-влак тыгаяк лүман пырдыжгазетым да «Юнкорын йүкшö» рукописный журналым луктыныт, школысо радиолан передачым ямдыленыт. 1989 ий 15 январь гыч «Факел» газет лекташ тўналын.

Изинек спортым йöратыше Зинаида Васильевна тунемше-влакым туризм секцийыш ушен, район да республикысе танасымашке коштыктен. «За заслуги в развитии детско-юношеского туризма Российской Федерации» знак дене палемдалтын. Кызыт школыштына туризм дене кружокым тудын воспитанникше-влак – туризм дене спорт мастер, изак-шоляк

З.В.Ермакова шкеже Кавказ курыкышто, Эрвел, Касвел Саяныште лийын. Урал курыкымат йолын вончен.

Туныктышо урок деч вара

Евгений д е н Валерий Павловмыт – вўдат.

эртен. МАССР-ын калык поэтше Миклай Казаковын ойлымыжым колыштмеке, мөнгö миен, йўдвошт почеламутым «удыркален». Тыге «Писте» лўман почеламут шочын, но тудо аралалтын огыл. 9-ше классыште литератур кружокыш кошташ тўналын.

ШЕРНУР ҮАЫР – ШҮАЫР

✓ 1946 ий 28 сентябрьыште Шернур районысо Кожласола ялеш шочын.

✓ 1954-1964 ийлаште Марисола кыдалаш школышто тунемын.

✓ Школ деч вара Н.Крупская лўмеш Марий пединститутын историй да филологий факультетыш тунемаш пурен.

Й о ч а - шамычым а р а м а м тодын, пум пўчкеден тўрлö арверым ышташ туныктен, кумылан-влакым драмкружокыш чумырен, фотографийым печатлыме сомыл дене палымым ыштен. Йыван Кырла лўмеш литературно-краеведческий музейлан тўналтышым тудак пыштен.

К андашымше классыште тунеммыж годым школышто марий писатель-влак дене вашлиймаш

И к почеламутшо «Призыв» газетеш савыкталтмек, сылнымут деке утларак кумылангын.

З.Ермакова самырык лудшылан куд книгаг пöлеклен. 2007 ий гыч – Россий писатель ушемын енге.

**Андрей ЕМЕЛЬЯНОВ,
10-шо класс.**

Шернур район.

**Конкурсш
пурышо
паша**

Карандаш

Илен улмаш пеналыште кужу-кужу Карандаш. Тунемше тудын нерген йöршеш монден.

Карандаш ойгырен. Карандаш йöсланен.

Икана йоча тудым кидышкыже налын. Эн ондак сўретым сўретлен, чиялтен, вара возаш тўналын. Изи тунемше чот тыршен. Карандаш иземмыжым, кўчыкеммыжым шижынат огыл. Шортын колтен.

– Ит шорт. Тый пеш кўлешан пашамыштенат, – ойла тудлан Ручка. – Ужат, йоча кузе моторын сўретлаш тунемын.

Валерия АЛЕКСЕЕВА.

Морко, Коркатово.

2016 ий 10 сентябрьысе газетыште увертарыме конкурс умбакыже шуйна. Школыш коштмо рюкзакыштыда улшо тунемме ўзгар-влакым геройыш савырен, йомакым возен колтыза. Пöлек – «Югорно» эпос книга.

Уштодыш Тошто телефон аппаратыште 10 буквам сўретлыме. Нине буква-влакым кучылтын, 20 мутым шоныза. Ик шомакыште ик буквам икмыняргана кучылташ лиеш.

Китаец-жаным Палаш онгай-жаным пырыс полшымо дене паленыт. Кузе? Пырысын шинчаже эрдене эллипс гай, кечывалым шелше гай, кастене - тыртыш. Тыгак мо?

Конкурсш пырышо паша

УШЕШТАРЕНА!
«Ямде лий» конкурсым увертарен. Эн йоратыме пушкыдо модышда дене пырля войзалтме фотографийым колтыза. Эн онгайлан пӧлек – пушкыдо модыш!

Снимкым Татарстан Республик, Мамадыш район Кугу Шия гыч Наташа СИДОРОВА колтен. Фотошто - изиж годым.

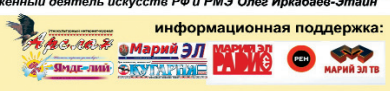

РЕПЕРТУАР ФЕСТИВАЛЯ
посвященного 25-летию Марийского республиканского театра-центра для детей и молодежи (Марий самырык театр – Марийский ТЮЗ)

ДАТА	ВРЕМЯ	НАЗВАНИЕ СПЕКТАКЛЯ	МЕСТО
ОТКРЫТИЕ ФЕСТИВАЛЯ			
2 октября /ас/	16-00	В.Григорьев, З.Долгова «КАЧЙ, АЧИЕМ!» («Папа, Палочка!...») драма	стационар
4 октября /вт/	18-00	А.П. Чехов «ВИШНЕВЫЙ САД», комедия (на русском языке)	стационар
7 октября /пт/	10-00 12-30 18-30	Г.Х. Андерсен «ГАДКИЙ УТЁНОК», сказка (на русском языке) Г.Х. Андерсен «ГАДКИЙ УТЁНОК», сказка (на русском языке) З.Долгова «НЕМЫЧ ВАТЕ» («Фрау Бергер»), комедия	п. Мори МЦНТ
10 октября /пн/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда М.Шкетан «ЭХ, ИЛЫШЕТ, ШЕРЕМЕТ...» («Эх, ты жизнь наша!..»), сатирическая комедия	д. Мари-Кития Мари-Турекск. р-н п. Мари-Турек РЦД «Заря»
12 октября /ср/	12-30 18-00	Г.Гордеев «И С НАМИ ГОЛУБИ», лирич. драма (на русск. яз.) А.Н. Островский «ГРОЗА», драма (на русском языке)	стационар
14 октября /пт/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда С.Николаев «АЙВИКА», музыкальная драма	д. Мари-Сола, Сернурский р-н, п. Сернур, РДКИД
17 октября /пн/	13-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда З.Долгова «ШУДО ШЕШКЕ» («Невестка сенокоса»), комедия	д. Верх-Ушнур Советский р-н, п. Новый Торъял РДКИД
19 октября /ср/	11-00 18-00	Л.Филатов «ПРО ФЕДОТА-СТРЕЛЬЦА, УДАЛОГО МОЛОДЦА», сказка (на русском языке) М.Горький «НА ДНЕ», драма (на русском языке)	стационар
21 октября /пт/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда Н.Айзмэн «КАЙ, КАЙ ИЫВАНЛАН» («Выйди, выйди за Ивана»), комедия	д. Кельмак-Сола Д.Кужмара Советский р-н
24 октября /пн/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда Г.Гордеев «КУНАМ КУДЫРЧО КУДЫРТА» («Куда грянем гром»), сатирическая комедия	д. Куркино Параньин р-н
26 октября /ср/	11-00 18-00	М.Метерлин «СИНЯЯ ПТИЦА», феерия (на русском языке) А.Арбузов «МОЙ БЕДНЫЙ МАРАТ», драма (на русском языке)	стационар
28 октября /пт/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда Д.Короблёва «КОРНЫВОЖ ПЕЛЕДЫШ» («Придорожный цветок»), драма	д. Шоруньма д. Шлань Морнинский р-н
4 ноября /пт/	16-00	М.Рыбаков «ОКСА МЕШАК» («Денежный мешок»), комедия	г. Волжск ТЦК
8 ноября вторник	18-30	В.Григорьев «АВА ШУМ» («Материнское сердце»), драма	д. Ст. Юледур Куженерский р-н г. Звенигово РДКИД
10 ноября /чт/	18-30	Т.Миннуллин «ЧОДЫРАЯЛ ЭЛЫКСАНДР» («Александр из Чодраяла»), грустная комедия	с. Кошшары Звениговский р-н
11 ноября /пт/	12-00 18-30	М.Рыбаков «ОНАРЫН КЕРДЫЖЕ» («Меч Онар»), легенда Т. Миннуллин «ЙОРГАСОЛА КАЧЕ-ВЛАК» («Йоргасолинские женихи»), комедия	с. Кошшары Звениговский р-н
18 ноября /пт/	18-00	В.Матвеев, Л.Шемьер «ШЕМ ЯРЫМАН СОЛЫКЕМ» («Платок мой с чёрной каймою»), драма	стационар
16 декаб. /пт/	18-00	ПРАЗДНИЧНЫЙ КОНЦЕРТ, посвященный 25-летию юбилею театра центра	стационар

Художественный руководитель - заслуженный деятель искусств РФ и РМЭ Олег Иркабаев-Этайн

Справки по телефонам:
30-46-80, 30-46-70
www.mari-tuz.ru

Викторине

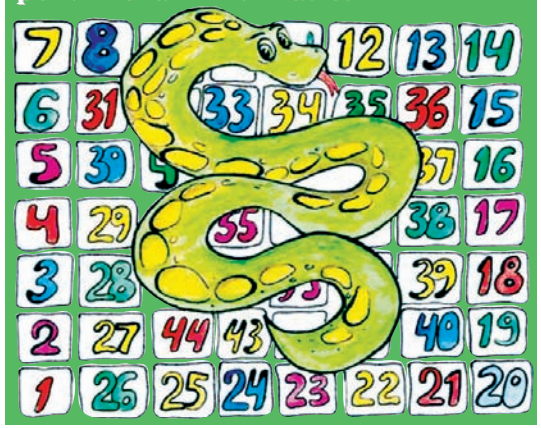
Чын мо?
? Австралий – эн кугу материк.
? Мландымбалне шинчалан вӧд йӧшаш деч шукрырак.
? Кагазым эн ончыч Японийыште луктыныт.
? Руш йылмыште - 10 гласный йӧк.

Тушто
М о
вож деч
посна
шочеш?

Валерия ВАСИЛЬЕВА.
МарГУ-н студенткыже.

Удав икмыняр цифрм петырен. Могайым? Пале.

Индекс: Марий Элыште - 78754, вес кундемлаште - 52713.
Тираж 1100 экз. Заказ 2416.
Формат – А-4-В.
Директор-тӱн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.
E-mail: yamde.lii@mari-el.ru, yamde.lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.ru, Тел. 45-25-49(факс); 45-22-82.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК:
Марий Эл Республик-се культур, печать да национальность паша шотышто министерстве, "Ямде лий" газет" кугыжаныш унитарный казенный предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследийым аралымыште законодательством шуктен шогымым эскерше Федеральный службыв Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999, 2005 ий 10 февральыште пуымо.

Печатьыш пуымо жап – 14-00, фактически – 13-00.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Авторын да редакцийын шонмашышт тӱрлӧ лийын кертыт. Серыш-влак мӧнгеш огыт колталт.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424006, Йошкар-Ола, Строитель урем, 95.

Редакцийын да издательын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-ше идалыкше урем, 20.

Ийоратымаш нерген

Шүм-чон шижмаш

АРКАДИЙ Ч. (Советский, Кельмаксола): «Мыйын шонымаште, йоратымаш ОРЗ чергай: то йүштө, то шокшо, то чытырыкта, то пүжалтара. Йоратымаш ийготым ок ончо. Тудо айдеме деке кеч-могай жапыште толын кертеш. Йоратымаш шижмашым мут дене умылтаренат мошмаш ок лий. Тидым ике гыч шижман. Айдеме йората гын, илышым вес семын аклаш тўналеш, шкенжымат вестўрлын куча. Торжа койышан лийын гын, тўрланаш вайша. Удан тунемын гын, моло дене тўр лияш тырша. Ёдыр ден рвезе коклаште келшымаш лийын ок керт, шонем. Тыгодым иктыже садиктак йоратен шында».

КРИСТИНА М. (Медведево, Руш Кукмарий): «Келшымаш гыч йоратымаш ылыжеш, очыни. Рвезе ден йдыр кокласе пеш сай йолташ семын келшымашлан ом йушане. Рвезылан садиктак чыла шоныметым луктын от каласе. Йосō годым эңерташ лиеш дыр. «Йораташ гын, вуйым йомдарымеш огыл», – тыге авам чўчкыдын ойла. Очыни, мыланем шижтара. Йоратымаш – тиде кок ең кокласе шўм-чон шижмаш. Келгынрак шоналтет да оҗайын чучеш: йоршеш палыдыме ең, вес ача-аван икшы-выже тыланет эн лишыл да шергакан лиеш».

Л. ГРИГОРЬЕВА
мутланен.

Айдемым тўрыс пален налет – тудым йоратен шынде.
ЛЮДВИГ АНДРЕАС ФЕЙЕРБАХ

Экономике, бизнес да рекламе техникумын (Йошкар-Ола) генеральный директоржын алмаштышыже **Виталий Алексеевич НИКИТИН** тачысе паша рынокште пеш кўлешан у профессионал-влак нерген каласкала.

XXI курымысо профессий

ДЕВЕЛОПЕР – недвижимость дене пашам ыштыше специалист (риэлтер). Тудо проектым заказатла, мландым оксала але парымеш (арендыш) налеш, чонгышаш объектым кангаша, чыла коммуникаций шотышто кутырен келша, оралтым – мутлан, иктаж-могай офисым чоҗа. Вара тиде недвижимостыым ужален кертеш. Тўнжō – чыла росконым (расход) петырен, парышым (прибыль) налеш.

КОУЧЕР – компанийысе пашаен-влакын личностный койыш-шоктышыштым почаш полшышо специалист: пашам ыштыме вий-куатыштым да лектышыштым кугемдаш тўрлō йоным кычалеш.

СЕЙЛЗМЕНЕДЖЕР – ужалыме сомыл дене менеджер: ужалыме сатулан могайрак йодмаш (спрос) улмым эскера, фирмын представительжын ыштыме сделкым терга, налше клиент-влакым (оптовый але розничный фирме) кычалеш.

#МолоДечынОйыртемалтнетГын

Шўеш кылдыме шарфым моторын кылден моштыман. Ик йонжō дене палдарена.

РВЕЗЕ-ВЛАКЛАН

Кугурак класслаште тунемме пагытыште йдыр ден рвезе-влакын йоратымаш шижмашышт шочеш. Рвезе-влак, йдыр дене келшынеда гын, мемнан икмыняр кангашнам шотыш налза.

✗ Йдыр шинчаш пернаш манын, шкем арун кучыман: ўп эре яндар лийшаш, тудым жапыштыже тўредыктыман, шалавуян коштман огыл.

✗ Вургемат, йолчиемат ару лийшаш улыт. Пален лийза: лавыран кроссовкан рвезым ик йдырат ок ончал.

✗ Вургемым мероприятийлан келшышын чийыза: школ формо классический гын, йолыш кроссовкым огыл, ботинкым чийыман, торжественный пайремлан костюм келшен толеш, а дискотекеш футболко ден джинсымат чияш лиеш.

✗ «Вургемым ончен вашлийыт, ушым аклен ужатат», – манеш калыкмут. Йдыр-влак ушан качым йоратат. Сандене Интернетыште модын шинчыме олмеш, туштак кугу писатель-влакын произведенийыштым лудса, ушан ойсавыртышым ушышкыда пыштыза.

✗ Тамак, арака, сыра дене кылым ида кучо. Йдырлан ушан-шотан рвезе веле келша.

Газетым Печать да массовый коммуникаций шотышто федеральный агентствын финанс полшымыж дене лукмо.

Йочан Ушан ой
ч о н ж о
 воштончыш
 гай. Осалжат, сайжат
 тудын чонышкыжо пеш
 перна. Сай пашам эре
 ужеш - мотор чонан
 лиеш, а уда пашам
 ужын кушкеш - осаллан
 тунемеш.
М.ШКЕТАН.

- Алкоголян кеч-могай
 йўш капкылым лун-
 чырта.

- Чын, а сыра арака семынак ийготыш шудымо-влаклан поснак кугу энгекым конда. Тиде пагытыште 10-16 ияш ўдыр-рвезе-влакын могырышт кушкеш, уш-акылышт виянеш, уло капкылыште вашталгыш кая. Сыраште улшо вещества-влак шўмын, мокшын, вергын, шологорнын, вуйдорыкын пашаштым локтылыт. Сырам йўшў ег мондаш тўналеш, пеш вашке сыра, осал койшан лиеш, ўчим шукташ шонен кош-теш. Адакше тудын капше кушмым чарна. Пеш вашке психический, вара физический зависимость виянеш. А алкоголизм, чылан паледа – тиде чер. Тудым эмлыман.

Ача-ава-влаклан каласыме шуэш: йочам те шочыктенда гын, теак куштышаш улыда. Ўдыр-эргыда-влаклан утларак жапым ойырыза, школ илышыж нерген чўчкыдын йодыштса, тудын луктын каласыме шонымашыжым колыштса, акым пуаш ида вашке. Изи ушыж дене йонгылыш шона гын, тўрлатыза. Икшывыдан ончыкылыкшо – тендан кидыште.

А.ЭМАНОВА
 мутланен.

Кумирем тамакым ок шупш

Сергей ПАКЕЕВЫН (снимкыште) мурымыжым Марий Эл радио дене чўчкыдын колаш лиеш. Калыклан тудын «Пелашем», «Ўдыр ончалгыш» мурылаже, Агрыз вел такмакше-влак пеш палыме улыт. Тўшка погынымаште гармоньжым шупшылеш веле – куштышо-влак йырже шогалытат. Сергей И.С.Палантай лўмеш тўвыра да сымыктыш колледжыш Татарстан

Республикысе Агрыз район Буймо ял гыч толын. Кызыт хоровой пўлкан 4-ше курсыштыжо тунемеш. Нигў нигунам тудым тамакым шупшышым ужын огыл.

- Изиэт годымат тамлен ончен отыл? - секретшым почаш таратынем.

- Тамак – аяр манмым изинек ушышыкеш шындареныт. Кугурак лиймекем, тидым шкеат умыленам. Тамак шикши айдемын кўргыжым чот пытара. Шодым локтылеш, сандене тамакым шупшышо-влак кокырен коштыт. А мурышо елан тамак йўршеш йолташ огыл - йўк шинчеш. Адакше тамакым налаш окса шуко кая.

- Газетнам лудшо ўдыр-рвезе-влаклан могай тыланымашет лиеш?

- Ўдыр-рвезе-влак, изи годым «крутой» лийме шуэш, тидлан кўра веле шукынжо тамакым шупшыш тўнгалыт. Тазалыкда верч азапланеда да ончыкылык илышдам сайым ужнеда гын, кидышкыда нигунамат тамакым ида кучо.

А.ЭМАНОВА.

«Об охране здоровья граждан от воздействия окружающего табачного

Законом пале

дыма и последствий потребления табака» Федеральный закон от 23.02.2019 № 35-ФЗ об административных правонарушениях в Российской Федерации

6.23 статья:

1. Ийготыш шудымо йочам тамакым шупшышаш куштышылан гражданинлан ик тўжем гыч кок тўжем тенге марте штраф пуалтеш.

2. Ача-авам але ача-авам алмаштыше-влакым ийготыш шудымо шочшыштым тамакым пырля шупшышаш туныктымыштылан кок тўжем гыч кум тўжем тенге марте штрафоватлат.

6.24 статья:

1. Федерал закон почеш тамакым шупшышаш чарыме кумдыкышто (территорийыште), пўлемыште але оралтыште тамакым шупшышылан гражданинлан вич шўдў гыч ик тўжемат вич шўдў тенге марте штраф пуалтеш.

2. Йоча площадкыште, модмо верыште тамакым шупшышылан штраф – кок тўжем гыч кум тўжем тенге марте.

Чын ошкылым ыште, йолташ!

**Пытаргыш жапыште
Российыште сырам чот
йўаш тўнгалыныт.
Статистик-влакын шотлен
лукмышт почеш, элышты-
на ылыше кажне енлан
идалык мучко кокла шот
дене 62 литр сыра дене
логалеш. Мо лўдыкта: ты
йўышым йўмаш ийготыш
шудымо-влак коклаште
ий гычын ийыш шарлен**

**толеш. Эсогыл 9-13 ияш-шамычат сырам
подылыт. Тидын нерген Марий Эл
Республикысе наркологий диспансерын ийго-
тыш шудымо-влак дене пашам ыштыше
врач-наркологиш Н.Н.ДАНИЛОВА (снимкыш-
те) дене мутланышна.**

- Нина Нико-
лаевна, самы-
рык-влак деч
тыге ойлымым
колаш логалын:

**«Сырам йўмў дене аракам йўаш от
тўнгал». Те мом каласеда?**

- Кў тыге шона, тудо пеш йонгылыш
лиеш. Сыра алкогольный напиток-
лан шотлалтеш. Пел литр сыра пел
стакан ош аракам йўмў дене иктак.
Сандене «алкоголизм» манмет лач
сыра гыч тўнгалеш. Медициныште
эсогыл «пивной алкоголизм» умы-
лымаш уло.

**- Тиде муткылдышым рашрак
умылтарыза, пожалуйста.**

- Ёдыр але рвезе кажне арнян сырам
подылеш гын, тудын эре сырам йўмыжў
шуаш тўнгалеш. Вара туддеч посна илен-
жат ок керт, зависимый лиеш. Кызыт
чыла вере сырам ужалат, сандене зави-
симостьыш пеш куштылгын пураш лиеш.
Южо енге «Мый сырам веле йўам вет,
аракам ом йў» манеш. Сырам йўынат
а л к о г о л и к ы ш
савырнамаш лиеш.

**- Сырам йўшў
икшыве Нар-**

**Ача-ава, коча-кова-влак, ийготыш
шудымо ёдыр-рвезе-влак пелен улшо кугыен-шамыч!
Тамакым шупшо але сырам йўшў икшывым шекланеда
гын, воктече уждымо-колдымо гай эртен ида кай.
Воктекыже лишемза, мутланаш таратыза тудым. Тамакым
молан шупшыжым, сырам (пивым) молан кучен шичмы-
жым рашемдыза. Кугыенгын ужын-шижын шуктыдымыжлан
кўра самырык ег йонгылыш корныш логалеш.**

**кологий диспансерын
учётыштыжо уло мо?**

- Спиртнойым подылмылан
2016 ий 1 июльлан диспансерын
профилактический учётыштыжо
республике мучко **253 ЙОЧА ДА
ИЙГОТЫШ ШУДЫМО ИКШЫВЕ**
шога. Нунын кокла гыч шукынжо
лач сырам йўмылан логалыныт.
Мемнам, врач-влакым, ийготышт
тургыжланаш тарата, вет 30 утла
икшыве эше 14 ийымат темен огыл!

- Ёдыр-влакат улыт мо?

- Учётышто 70 ёдыр шога. Эн
шучкыжо - тышеч кум ёдырлан
хронический алкоголизм диагнозым
шындыме. Ёдыр-влак кумытынат
районлаште илат.

- Нуно могай еш гыч улыт?

- Сай еш гычат йоча-влак поды-

лыт. Начарын
ылыше, неблагопо-
лучный ешласе
ёдыр-рвезе-влак
учётыш утларак
логалыт. Икшыве

изинек ача-аван подылмым ужын кушкеш
гын, могай корныш логал кертеш, шонал-
тыза шке. Нунылан ме, кугыен-влак,
пример улына.

**- Йўаш тўнгал-
мыштым йоча-
влак кузе умыл-
тарат?**

- Кажныжын -
шке амалже.
Иктыже «йол-
таш» - в л а к

коклаште «ош корак» лияш огыл манын
подылеш, весыже рвезе-влак коклаште
иктаж кугу мутланынамаш деч ончыч чолга-
рак лияшлан йўын ямдыла, кумшо уто
оксам нигуш чыкаш, да сырам налеш,
йолташ-влакым сийла, шкежат йўэш.
Южыжо ешыште умылыдымашым мон-
даш, чоным луштараш сырам кидышкыже
куча. Адакше сырам моктышо рекламе
пеш шуко. А ийготыш шудымылан чыла-
жат онай, сандене тамлен ончынеже.

Ф.ЛЕБЕДЕВАН сўретше.

ПАГАЛЫМАШЫМ СУЛЫМАН

Марий лидер

Ойырте малтше койышыжо.

1. Дмитрий книга лудаш йората. Фантастике жанр эн чот келша. Д.Р.Толкиенын «Властелин колец» произведенийжым ойыренак каласыш. «Тиде книга кызытсе фантастикын классикжлан шотлаш лиеш, – ойла Дима. – Книга лудын, абстрактный мышлений вякеш. Герой-влакын шӱм-чоныштышт мо ышталтым, мом шижмыштым умьлаш лиеш».

2. Спорт дене пенгыде кылым куча: арняште кум гана Йошкар-Олаш самбо дене заниматлаш куда-лыштеш. Кокымшо разрядше уло. Кодшо тунем ийыште ГТО нормативым шуктымо дене районышто кумшо верыш лектын. Спортысо у движений – стрит воркаут (турникыште але брусшто тӱрлӱ упражненим ыштымаш) – кумылжым савырен. Моло рвезе-влакымат тунукта.

Советский район Кельмаксола школын 11-ше классыштыже шым рвезе да ик ӱдыр тунемыт. Чыланат чолга улыт, шонымашыштым раш да чаткан ойлен моштат. Нине рвезе-ӱдыр-влак кокла гыч Дмитрий **ГРИГОРЬЕВЫМ** (снимкыште) поснак палемдыме шуэш. Тудо Шуарсола ялын эргыже. Ты школышто кумшо ий тунемеш. Икмынар ий Ронго школышто шинчымашым поген.

3. Сочиненийым пеш сайын воза. Кызыт Всероссийский сочинений конкурсышто таҥасаш ямдылалтеш.

Ушанле йолташыже. Дмитриеын йолташыже шуко. Ятырже Ронгышто ила. Рвезе чылаштым пагала, но эн лишыл да ӱшанлылан Александр Столяровым шотла. Тудо Дималан эре гаяк ушан ой-канашым пуа, неле годым польш кидым шуялта, спорт дене кылым кучаш тудак шӱманген. Йолташыжлан чыла секретшым ойлен кертеш.

Кумирже. «Кажне у пашалан каҥашым пуышо, чыла шотыштат польш-калыше, умылышо, кечмогай сомылым ыштен моштышо айдеме – тиде мыйын ачам. Мыят тудын гай лияш тыршем», – кугешнен ойла рвезе.

Илыш ӱжмашыже. Еҥ-влак кузе тыйым пагалат, тыят нуным тыгак акле. Но калык пагалыже манын, шуко поро сай паша ыштыман.

Кӱ лияш шона. «Пӱрӱеҥын тӱҥ порысшо (долг) – шочмо элым аралаш, – манеш Дмитрий. – Ончыкылык илышем воен-

ный службо дене кылдынем».

Йӱратымаш нерген шонкалы-машыже. Илышыште икымше йӱратымаш шергакан. Тудым ӱмыр мучко арален керташ гын, тунам эн пиалан лият. Йӱратенат мошташ кӱлеш. Йӱратыме лийме деч йӱраташ нелырак. Ӱдырӱеҥын койыш-шоктышыштыжо чон да сын-кун моторлык, тыматле улмыжо аклалтыт.

Д.ГРИГОРЬЕВА
мутланен.

Айдемым шуктымо пашаж дене веле огыл аклыман, ышташ тыршымыжымат шотыш налман.
ДЕМОКРИТ

Айдеме шкенжым шке кузе акла, йолташыже-влак тудым тугак пагалат.
ЦИЦЕРОН МАРК ТУЛЛИЙ

Поро койыш-шоктышан, сайым гына шонымо да чын верч улшо айдемым шинчаончалтышыж гычак пален налаш лиеш.
МАРК АВРЕЛИЙ

